

УДК 342.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.06.23>

## СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК НОВА КАТЕГОРІЯ СУЧАСНОЇ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

**Белова М.В.,**

доктор юридичних наук, доцент  
кафедри конституційного права та порівняльного правознавства  
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,  
<https://orcid.org/0000-0003-2077-2342>

**Росул О.М.,**

студент 2 курсу магістратури  
юридичного факультету  
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

### **Белова М.В., Росул О.М. Соціальне підприємництво як нова категорія сучасної юриспруденції.**

Вказується, в умовах війни відбувається переосмислення загальнолюдських цінностей, підвалин державності, пошук національної ідентичності, формування психології нації. В той же час, здійснюється становлення та еволюція нових інститутів права, зокрема соціального підприємництва. Зважаючи на нагальність вирішення гострих соціальних проблем та створення додаткових гарантій щодо права на достатній життєвий рівень, існує потреба у швидкому реагуванні на зміни, що відбуваються в соціумі, та адаптації бізнесу до зазначених правових метаморфоз. Саме тому, стаття присвячена розгляду історичної генези соціального підприємництва в Україні. У статті проаналізовано причини неможливості впровадження соціального підприємництва в ХХ столітті, зокрема через комуністичний порядок та особливості державотворення в умовах тоталітаризму.

Відзначається, вперше термін «соціальний бізнес» вжив нобелівський лауреат М. Юнус. У розумінні М. Юнуса соціальний бізнес – це підприємство, яке приносить користь значній частині суспільства. Серед семи принципів соціального бізнесу, описаних Юнусом, можна виділити боротьбу з бідністю, повернення інвестицій без дивідендів, екологічну свідомість та покращення робочих умов. За версією Юнуса, соціальний бізнес мав би бути провідною моделлю капіталізму майбутнього з людським обличчям. Прикладом соціального бізнесу можна назвати Grameen Bank, заснований самим М. Юнусом.

Окреслюються головні ознаки соціального підприємництва, як ефективного механізму забезпечення захисту прав та інтересів соціально-незахищених верств населення. Обґрунтовується значимість соціального підприємництва

в сучасному українському державотворенні крізь призму необхідності відповідальності підприємців, впровадження нових моделей ціннісних орієнтирів у бізнесі, спрямованості на подолання наслідків агресії країни-терориста росії.

В ході дослідження, приходимо до висновку, що соціальне підприємництво може символізувати відхід українського суспільства від колективізму і перехід до індивідуалізму, де юридичні особи та фізичні особи-підприємці своєю діяльністю за власної ініціативи створюють гідні умови для життя соціально незахищених верст населення.

**Ключові слова:** соціальне підприємництво, права людини, війна, соціальний захист, соціальний бізнес.

### **Bielova M.V., Rosul O.M. Social entrepreneurship as new category in modern jurisprudence.**

It is indicated that in the conditions of war there is a rethinking of universal human values, the foundations of statehood, the search for national identity, and the formation of the nation's psychology. At the same time, the formation and evolution of new legal institutions, in particular social entrepreneurship, is taking place. Given the urgency of solving acute social problems and creating additional guarantees regarding the right to an adequate standard of living, there is a need for quick response to changes occurring in society and business adaptation to the specified legal metamorphoses. That is why the article is devoted to the consideration of the historical genesis of social entrepreneurship in Ukraine. The article analyzes the reasons for the impossibility of implementing social entrepreneurship in the 20th century, in particular due to the communist order and peculiarities of state formation under totalitarianism.

It is noted that the term "social business" was first used by Nobel laureate M. Yunus. According to M. Yunus, social business is an enterprise that benefits a significant part of society. Among the seven principles of social business described by Yunus, it is possible to highlight the fight against poverty, return of investments without dividends, environmental awareness and improvement of working conditions. According to Yunus, social business should be the leading model of future capitalism with a human face. Grameen Bank, founded by M. Yunus himself, can be called an example of a social business.

The main features of social entrepreneurship are outlined as an effective mechanism for ensuring the protection of the rights and interests of the socially vulnerable population. The importance of social entrepreneurship in modern Ukrainian state-building is substantiated through the prism of the need for responsibility of entrepreneurs, the introduction of new models of value orientations in business, and the focus on overcoming the consequences of the aggression of the terrorist country Russia.

In the course of the research, we come to the conclusion that social entrepreneurship can symbolize the departure of Ukrainian society from collectivism and the transition to individualism, where legal entities and natural persons-entrepreneurs, through their activities on their own initiative, create decent conditions for the life of socially vulnerable segments of the population.

**Key words:** social entrepreneurship, human rights, war, social protection, social business.

**Постановка проблеми.** В умовах війни відбувається переосмислення загальнолюдських цінностей, підвалин державності, пошук національної ідентичності, формування психології нації. В той же час, здійснюється становлення та еволюція нових інститутів права, зокрема соціального підприємництва. Зважаючи на нагальність вирішення гострих соціальних проблем та створення додаткових гарантій щодо права на достатній життєвий рівень, існує потреба у швидкому реагуванні на зміни, що відбуваються в соціумі, та адаптації бізнесу до зазначених правових метаморфоз. Вважаємо, що саме соціальне підприємництво може бути ключем до вирішення окреслених завдань.

**Стан опрацювання** цієї проблематики є недостатнім, адже соціальне підприємництво перебуває в процесі становлення в Україні. Над дослідженням правової природи соціального підприємництва працювали такі науковці як В. Смаль, В. Кокоть, Н.В. Коленда, М.В. Волкова, В.С. Шевченко та ін.

**Метою статті** є критичний огляд особливостей соціального підприємництва в Україні як

нової категорії сучасної юриспруденції.

**Виклад основного матеріалу.** Вперше термін «соціальний бізнес» вжив нобелівський лауреат М. Юнус. У розумінні М. Юнуса соціальний бізнес – це підприємство, яке приносить користь значній частині суспільства. Серед семи принципів соціального бізнесу, описаних Юнусом, можна виділити боротьбу з бідністю, повернення інвестицій без дивідендів, екологічну свідомість та покращення робочих умов. За версією Юнуса, соціальний бізнес мав би бути провідною моделлю капіталізму майбутнього з людським обличчям. Прикладом соціального бізнесу можна назвати Grameen Bank, заснований самим М. Юнусом. Цей банк видавав мікро-кредити бідним жителям індійських сіл [1, с. 112].

В даний час в Україні соціальне підприємництво як соціальна практика тільки починає розвиватися. Кількість реально діючих соціальних підприємств невелика, і часто вони навіть самі не сприймають себе в такій якості. Громадська підтримка та державні заходи поки відсутні. У тому, що соціальне підприємництво в Україні знаходиться в зародковому стані, немає нічого дивного. В СРСР соціальна сфера була монополізована державою і тому про те, щоб передати частину його функцій комусь ще, не могло бути й мови. Специфікою є той факт, що соціальне підприємництво не інституціоналізоване – в законодавстві такого поняття [2, с. 27].

Разом з тим, що соціальне підприємництво є новою категорією в українській юриспруденції, вона набуває актуалізації в сучасних реаліях. Так, зростання дефіциту бюджету, рівня фінансової самостійності регіонів в умовах децентралізації зумовлюють зміну пріоритетів у розподілі доходів окремих адміністративних утворень і держави загалом. Враховуючи складність економічної та політичної ситуації, можна припустити, що буде зменшена стаття витрат на соціальну політику. При цьому чисельність населення, яка потребує додаткового соціального захисту та соціальних виплат, зростатиме. Як наслідок, відбудеться зниження рівня соціальної захищеності населення. Щоб не допустити зростання соціальної напруженості у країні і загострення соціальної кризи, необхідно шукати нові методи й інструменти реалізації соціальної політики та формування соціальної безпеки населення. Одним з них може стати активізація соціального підприємництва як на регіональному так і на загальнодержавному рівні, адже в цьому випадку основна частина витрат на соціальний захист населення ляже на плечі суб'єктів економічної діяльності [3, с. 25].

Щодо історичних аспектів розвитку і популяризації соціального підприємництва в

Україні, то у 2006-му році впроваджено проект «Мережа громадської дії в Україні» (UCAN), фінансований США. Американські експерти провели тренінги для представників громадських організацій. Пізніше американський уряд надав гранти на створення соціальних підприємств на основі результатів конкурсу бізнес-планів. У 2010-2013 роках була ще одна ініціатива. У консорціум «Сприяння соціальному підприємництву в Україні» ввійшли Британська рада, фонди «Східна Європа» та «Відродження», аудиторська компанія Pricewaterhouse Coopers, «Ерсте банк». Долучилася і державна неприбуткова організація - Український фонд підтримки підприємництва. У березні 2011 року між Британською Радою в Україні, що виступає від імені партнерів проекту (Фонду Східна Європа, Pricewaterhouse Coopers, Ерсте банку) та Українським фондом підтримки підприємництва підписано Меморандум щодо співробітництва в рамках проекту «Сприяння соціальному підприємництву» в Україні [4, с. 5-6].

Як приклад соціального підприємництва можна навести магазин «Ласка» – перший благодійний магазин в Україні. Тут продаються як уживані речі, так і новий одяг від більш ніж двадцяти українських виробників, тим самим популяризується та підтримується вітчизняна продукція. Близько 40 % прибутку магазину перераховується на підтримку благодійних фондів. Левова частка (70–80 %) принесених уживаних речей поширюється як гуманітарна допомога для тих, хто її потребує. За час існування проект передав 619 668 грн на благодійність і майже 159 т речей тим, хто їх потребував. [5, с. 39]. Іншим прикладом є соціальне підприємство «ГоРодина» – тепличне господарство на Львівщині з вирощування екологічно чистої продукції упродовж року. Соціальна складова: ресоціалізація, забезпечення роботою людей, що опинились у складних життєвих обставинах. [5, с. 38].

На основі аналізу прикладів соціального підприємництва в Україні можемо виділити наступні особливості даної правової категорії:

1) соціальне підприємництво – є новим відносно новим інститутом в Україні. Зважаючи на це, відбувається процес його становлення, пошук правильних рішень, які б враховували наступні чинники: правосвідомість, правову культуру, особливості державотворення та конституційного закріплення статусу людини у відносинах з державою;

2) відповідальність бізнесу – головна ознака соціального підприємництва. Мова іде про високу відповідальність підприємця за результати своєї діяльності перед суспільством.

3) мета соціального підприємництва не об-

межується отриманням прибутків, а і стосується забезпечення соціальних цінностей;

4) соціальне підприємництво є ефективним засобом забезпечення соціальної справедливості, допомоги соціально незахищеним верствам населення.

**Висновки.** Соціальне підприємництво є відносно новою категорією в сучасній юриспруденції. Разом з тим, воно набуває широкої популярності в контексті розвитку концепції пріоритету людини. Зважаючи на те, що українське державотворення відходить від побудови «Батьківщини – матері», яка є годувальницею безпорадного і водночас безправного населення, важливим є пошук нових механізмів захисту прав людини. Змінюючи курс від рівності збіднілих на ефективну допомогу соціально-незахищеного населення, відбувається і встановлення нових інститутів як соціальне підприємництво. Вважаємо, що в умовах війни, економічної напруги, саме соціальне підприємництво може стати ключем до вирішення соціальних проблем.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Доброва Н.В. Соціальне підприємництво. *Економічні інновації*. 2015. Вип. 59. С. 112–117.
2. Волкова М.В., Шевченко В.С. Роль соціального підприємництва у забезпеченні сталого розвитку України. *Соціальна економіка*. 2016. Вип. 1. С. 25–29.
3. Коленда Н. В. Соціальне підприємництво та соціально відповідальний бізнес в системі забезпечення соціальної безпеки населення : Монографія. Луцьк: Терен, 2017. 136 с.
4. Сіренко Н.М., Лункіна Т.І. Соціальне підприємництво в Україні: основні аспекти. *Сталий розвиток економіки*. 2016. Вип. 1. С. 5–10.
5. Смаль В., Кокоть В. Що слід знати про соціальне підприємництво. Підручник. Київ. 2017. 58 с.
6. Dmytro Byelov. Social entrepreneurship as a modern institute of business and human interaction. *European Socio-Legal and Humanitarian Studies*. 2022. Issue 2.
7. Белов Д.М., Росул Н.О. Соціальне підприємництво як елемент механізму реалізації конституційних прав громадян. *Матеріали міжнародного круглого столу «Праця та її оплата, відпочинок в умовах війни: конституційні гарантії та раціональні можливості» (18 листопада 2022 року)*.
8. Белов Д.М., Росул Н.О. Соціальне підприємництво в механізмі реалізації конституційних прав та свобод людини та громадянина. *Аналітично-порівняльне право*. № 5. 2022. С. 22–25.

9. Myroslava Bielova, Ioan-Mircea Farcash. Social entrepreneurship in the mechanism of implementation of the social function of the modern state. *European Socio-Legal and Humanitarian Studies*. 2022. Issue 2.
10. Белова М.В., Гусейнова С.З. Соціальне підприємництво: загальні теоретичні підходи. «Праця та її оплата, відпочинок в умовах війни: конституційні гарантії та раціональні можливості» (18 листопада 2022 року).
11. Белова М.В., Гусейнова С.З. Соціальне підприємництво як реалізація соціальної функції держави. *Аналітично-порівняльне право*. № 5. 2022. С.33–35.